

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Waren Propertius en Snelle echt verliefd? Lesmateriaal over auteursconstructie en auteursfictie

Ferrante, M. de; Pieper, C.H.

Citation

Ferrante, M. de, & Pieper, C. H. (2022). Waren Propertius en Snelle echt verliefd?: Lesmateriaal over auteursconstructie en auteursfictie. *Lampas. Tijdschrift Voor Classici*, 55(4), 440-447. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3486855>

Version: Accepted Manuscript

License: [Licensed under Article 25fa Copyright Act/Law \(Amendment Taverne\)](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3486855>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Marijne de Ferrante & Christoph Pieper

Zoals in dit themanummer gebleken, is Roland Barthes' concept van de dood van de auteur ook 55 jaar na dato nog een belangrijke invalshoek om over auteurschap in teksten na te denken. Tegelijkertijd kunnen we op scholen nauwelijks zonder een auteur – pensa van eindexamens zijn rondom auteurs gemaakt, de vraag naar de intentie van een tekst wordt meestal met de vraag naar de intentie van de auteur verbonden. Dat is niet erg, mits men voorzichtig te werk gaat en te simplistische biografische interpretaties vermijdt. Wanneer auteurs in hun teksten ‘ik’ zeggen, kunnen zij daarmee naar een heel spectrum van ik-personen verwijzen, die soms dichterbij en soms verder verwijderd zijn van de historische auteur die ooit de pen in de hand nam en de tekst schreef (of hem aan een secretaris dicteerde). Al vóór Barthes' radicale kreet over de dood van de auteur waren literatuurwetenschappers begonnen te bespreken hoe men te biografische interpretaties methodisch kon vermijden. Een antwoord is het concept van de ‘impliciete auteur’ (‘implied author’). Dit concept van de Amerikaanse onderzoeker Wayne Booth houdt rekening met het feit dat de meeste lezers graag over de auteur van een tekst nadenken tijdens het lezen en interpreteren van literaire teksten. Tegelijkertijd zegt Booth echter dat de werkelijke auteur voor de lezers niet toegankelijk is – alle onderdelen van diens biografie die geen onderdeel van de tekst zijn, kunnen normaliter ook niet achterhaald worden. De impliciete auteur is de reconstructie van de auteur die een lezer op basis van de verteller van een tekst kan maken.¹

Impliciete auteurs kunnen veel met de historische auteur te maken hebben. Als bijvoorbeeld Cicero in zijn speeches tegen Catilina ‘ik’ zegt, dan verwijst hij daarmee uiteraard naar zichzelf in de rol van consul in het jaar 63 – de lezers kunnen de link leggen en via andere bronnen hun beeld van de auteur Cicero aanvullen. En toch is de ik-persoon van de speeches niet een op een ‘de auteur’ (in de zin van het historische personage) Cicero. Cicero draagt tijdens zijn speech namelijk een figuurlijk masker (in het Latijn *persona*) dat hem aan zijn publiek precies zo presenteert als hij op dat moment wil overkomen: als de energieke

¹ Cf. Booth, W. (1961/1983²). *The Rhetoric of Fiction*. Chicago, p. 74-75 (onze cursivering): ‘The “implied author” chooses, consciously or unconsciously, what we read; we infer him as an ideal, literary, created version of the real man; he is the sum of his own choices.’ Voor een beknopte definitie zie van Gorp, H., D. Delabastita en R. Ghesquiere. (2007⁸). *Lexicon van literaire termen*. Met medewerking van J. Flamand. Mechelen, 127-128: ‘het beeld dat de lezer krijgt van de “auteur” die achter (in) een bepaalde tekst steekt’; hij ‘neemt aldus een soort middenpositie in tussen enerzijds de vertelinstantie en anderzijds de reële schrijver’.

consul van het jaar 63, als verdediger van de republiek, als *dux togatus*. Dat is niet de volledige Cicero (het toont hem bijvoorbeeld niet in zijn rol als echtgenoot van Terentia of vriend van Atticus of intellectueel). Het masker kan ook veranderen als de omstandigheden veranderen: in dezelfde maanden waarin hij fel tegen Catilina tekeer gaat, spreekt hij juist met luchtige humor wanneer hij Murena in een proces verdedigt. Een jaar later kijkt hij tijdens het proces tegen Sulla terug op zijn consulaat en zegt dat zijn optreden tegen Catilina niet te wijten was aan zijn strenge karakter, maar aan de omstandigheden in die tijd (Cic. *Sul.* 8):

Als jij mij wegens mijn daden dit masker in mijn hele leven opzet, Torquatus, dan heb je het behoorlijk mis. De natuur wil dat ik vol medeleven ben, het vaderland wilde me streng hebben, maar noch vaderland noch natuur wilden mij wreed zien.

Hanc mihi tu si propter meas res gestas imponis in omni vita mea, Torquate, personam, vehementer erras. Me natura misericordem, patria severum, crudelem nec patria nec natura esse voluit.

Als redenaars in het openbaar al een rollenspel spelen en hun ik-persoon construeren, dan kunnen dichters in hun fictieve teksten natuurlijk nog enkele stappen verder gaan. Zij kunnen hun ik-persoon zo ver van hun echte biografie laten afwijken dat deze biografie uit hun gedichten niet meer te achterhalen is – zij kunnen zichzelf als het ware als historische auteur ‘doden’ en alleen nog de tekstinterne ik-persoon overlaten (op grond waarvan we de ‘impliciete auteur’ kunnen construeren). Daarom spreken we bij de interpretatie van poëzie al lang niet meer van de dichter, maar van de ik-persoon of een lyrische ik, als we de ik in de tekst beschrijven. Hierbij kunnen dichters wederom verschillend te werk gaan: sommige kiezen ervoor hun teksten overduidelijk als fictieve literatuur te markeren, terwijl anderen een spel met de wens van een lezer spelen om een tekst als authentieke, ‘autobiografische’ uiting te interpreteren.

In het vervolg zullen we een gedicht bekijken dat een verzameling liefdeselegieën inleidt. Propertius kiest er in het eerste gedicht van zijn *Monobiblos* voor zijn ik-persoon zo te laten klinken dat er veel authentieke hartstocht van de auteur hoorbaar lijkt te zijn (en daarmee de lezer schijnbaar een autobiografie voor te schotelen). Maar hoe serieus moeten we het nemen als een auteur roept volledig vertwijfeld en bijna irrationeel te zijn om vervolgens een heel afgewogen gedicht, zelfs met een mythologische vergelijking, te schrijven? Over deze vraag gaat deze tekstopdracht.

In me nostra Venus noctes exercet amaras,
 et nullo vacuus tempore deficit Amor.
 hoc, moneo, vitate malum: sua quemque moretur 35
 cura, neque assueto mutet amore locum.
 quod si quis monitis tardas adverterit aures,
 heu referet quanto verba dolore mea!

Aantekeningen:

- 1 cepit ocellis: het gevangennemen door de ogen is een topos in de liefdespoëzie omdat ogen als het meest expressieve deel van een lichaam beschouwd werden.
- 2 contactum: slaat terug op me (r.1)
- 3 deiecit: deicere = neerwerpen, neerslaan
- 3 constantis ... fastus: genitivus qualitatis bij *lumina*: ‘ogen die altijd vol trots zijn’
- 4 het in deze regel uitgedrukte beeld van Amor die op de nek van de ik-figuur staat is zeer brutaal en doet aan afbeeldingen van overwonnen vijanden in een oorlog denken.
- 5 castas odisse puellas: dit gaat in tegen de morele waarden die keizer Augustus zo belangrijk vond en waarin kuisheid voor een vrouw een grote deugd was
- 6 nullo vivere consilio: ‘zonder enkel plan te leven’
- 7 toto anno: ‘al een heel jaar lang’
- 7 deficio: uitdoven, verminderen
- 8 adversos deos: adversus is predicatief gebruikt ‘de goden tegen mij’
- ...
- 17 artes: hier ‘trucs’ in de zin dat door *artes* liefde opgewekt kan worden
- ...
- 33 exerceo: constant bezig houden; hier met accusativus geconstrueerd: ‘Venus maakt mijn nachten constant bitter’
- 34 defio: afwezig zijn (eigenlijk het passief van deficio, zie r. 7)
- 34 vacuus: Amor is ‘leeg’ omdat hij niet wederzijds is
- 35 sua quemque moretur cura: *moretur* is conjunctivus adhortativus van het deponens *moror* (= ‘moge bezighouden!’), met *cura* als subject; *quemque* betekent ‘een ieder’
- 36 assueto amore: ‘wanneer de liefde/de huidige relatie (te) gewoon is geworden’
- 37 monitis: dativus
- 37 adverterit aures: *advertere aures* betekent de oren richten op (+ dat.) = oplettend luisteren naar
- 37 tardas: predicatief gebruikt
- 38 refero: zijn blik terug richten op, wederom lezen
- 38 quanto dolore: uitroep: ‘met hoeveel smart’

Inleiding voor de docent

Het onderstaande lesmateriaal kan gebruikt worden als onderdeel van een serie lessen over liefdespoëzie. In plaats van Propertius kunnen bijvoorbeeld ook gedichten van Catullus worden gelezen. De tekstopdracht beoogt leerlingen eerst een overzicht te laten maken van wat ze te weten kunnen komen over personages en vooral over een ik-figuur via de tekst. Vervolgens wordt de vraag opgeworpen in hoeverre ‘ik’ de auteur zelf is. Door vervolgens met vergelijkbare vragen naar een liedje van Snelle te luisteren, kan de leerling ontdekken hoe deze vraag ook in onze tijd een rol speelt bij het interpreteren van gedichten en liedjes en dat men zich ook kan afvragen hoe belangrijk deze vraag voor een lezer of luisteraar eigenlijk is. Nadat de leerlingen eerst zelf hun reacties hebben geformuleerd op de vragen 1 t/m 3, kunnen zij in kleine groepjes hun antwoorden vergelijken. Eventueel kan dit ook kort klassikaal besproken worden, maar dat hoeft niet. Vervolgens kan vraag 4 thuis of juist in de klas worden voorbereid. Met het klassengesprek delen leerlingen tenslotte hun inzichten met elkaar. In de nabespreking kun je als docent de stap maken naar de literatuurwetenschap: de leerlingen hebben zich in de afgelopen lessen bezig gehouden met een vraag waarover ook wetenschappers hebben nagedacht. Er kan een korte uitleg gegeven worden over de ‘implied author’ die wij als lezer reconstrueren tegenover de werkelijke auteur tot wie we eigenlijk geen toegang hebben. Ook kan de gedachte dat we als lezer de behoefte hebben te denken dat een tekst gaat over het echte leven van de schrijver en dat auteurs daarmee spelen leerlingen tot meer bewuste en kritische lezers maken.

Tekstopdracht

Bij deze opdracht heb je nodig: een kopie van de Latijnse tekst, een van de tekst van het liedje *Kleur* (zie vraag 4) en markers in verschillende kleuren.

1. Markeer alle tekstelementen die informatie over Cynthia, Amor en de ik-figuur geven elk met een eigen kleur.
2. Hoe zou jij Cynthia, Amor en de ik-figuur op grond van de tekst beschrijven? Wat kom je te weten over bijvoorbeeld leeftijd, sekse/gender, karakter of gedrag? En is het beeld van elk personage in het hele gedicht hetzelfde?
3. In hoeverre schildert Propertius volgens jou met de ik-figuur een autobiografisch zelfportret? Of zou hij eerder een rol spelen? Gebruik in je antwoord de gemarkeerde tekstelementen die over de ik-figuur gaan en zet een A waar je denkt dat het element autobiografisch is en een F waar je fictie vermoedt.
4. Beluister het lied *Kleur* van rapper Snelle ([Snelle - Kleur \(prod. Donda Nisha & Arno Krabman\) - YouTube](#)) en neem de tekst ([Snelle – Kleur Lyrics | Genius Lyrics](#)) erbij.

- a. Wat kom je over de ik-figuur te weten? Markeer de tekstelementen.
- b. In hoeverre komt de ik-figuur (in de tekst) overeen met Snelle zelf, denk je? Gebruik weer een A en een F, zoals bij vraag 3.
- c. Wie van de ik-figuren (in de videobeelden) komt het dichtst bij Snelle zelf? Waarom denk je dat?
- d. Bekijk ook de cover van het lied van Snelle ([Kleur - Snelle \(Cover By FLEUR\) - YouTube](#)). Luister je nu anders naar tekst? Waarom wel/niet?

Gesprek in de klas

5. Ter afronding van de les wordt een gesprek gevoerd over de vraag: In hoeverre vind jij als lezer de auteur en zijn echte leven belangrijk? Ter voorbereiding hierop neem je even de tijd om na te denken over de volgende vragen. De vragen en jouw antwoorden daarop kunnen je op ideeën brengen voor jouw inbreng in het klassengesprek.
 - a. Denk je dat je als auteur alleen over dingen kunt schrijven die je ook echt hebt meegemaakt?
 - b. Hoe belangrijk is het voor jou als lezer of luisteraar dat de auteur echt over zichzelf schrijft?
 - c. Wat maakt dat jij in een liedje of gedicht denkt: dit heeft de auteur zelf meegemaakt?
 - d. Welke overeenkomsten zie jij tussen dit gedicht van Propertius, het liedje van Snelle en bijvoorbeeld een clip van NikkiTutorials ([NikkieTutorials - YouTube](#)) als het gaat om (het belang van) authenticiteit (d.w.z., het samenvallen van het gepresenteerde 'ego' van de auteur en de auteur)?